

ISTORIE

REGIUNEA BANATULUI REFLECTATĂ ÎN OGLINDA DINAMICĂ A REȚELEI ECLEZIASTICE

Beatrix Romhányi

Rezumat. Cercetarea regiunii Banat, cunoscută în istoria Ungariei medievale sub numele de Temesköz, este dificilă întrucât au dispărut în mare măsură hrisoavele sale medievale, rețeaua de așezări și vestigiile arhitecturale, iar așezările de după cucerirea otomană au acoperit nu doar fizic vechile straturi, ci și sub aspectul memoriei istorice. În plus, turbulențele din secolul al XX-lea nu au fost prielnice cercetării acestei regiuni. Parte din evenimentele epocii medievale și moderne petrecute în acest areal indică faptul că popularea unora dintre zonele sale a fost dificilă uneori

Articolul de față își propune să contribuie la detectarea evoluției regiunii prin analiza unui grup de date relativ cunoscute, anume rețeaua instituțiilor religioase. Pe baza analizei rețelei monastice și parohiale, rezultă că zonele populate ale Banatului au cunoscut mai multe modificări în Evul mediu. Numai zona de coastă limitrofă Mureșului, părți ale culoarului de transport dintre Arad și Haram, precum și zonele imediat limitrofe Tisei și Dunării au fost permanent locuite. Zona vestică a regiunii a fost mult mai slab populată decât cea estică, iar arealul sud-vestic, între Tisa și Dunele Deliblat, a fost aproape nelocuit. Evoluția rețelei monastice indică faptul că zona a avut două perioade de vârf din perspectiva susținerii acesteia în Evul mediu: prima, înainte de invazia mongolă, cea de a doua, în jurul anului 1400. Comparativ cu alte regiuni ale țării, numărul mănăstirilor a fost categoric mai mic decât media națională. Rețeaua monastică nu a mai putut atinge nivelul numeric al parohiilor din secolul al XIV-lea nici măcar în perioadele de pace ante-otomane. O explicație în acest sens poate fi dată de factorii economici în strânsă legătură cu mediul natural.

UN CAZ DE NUMIRE A ARHIDIACONILOR DE HUNEDOARA ÎN PRIMA PARTE A SECOLULUI AL XVI-LEA

Mihai Kovács

Rezumat. Articolul își propune să reconstituie motivele care au stat în spatele demiterii lui Wolfgangus Buzlai și apoi a reinstalării sale, la scurt timp, în demnitatea de arhidiacon de Hunedoara, pornind de la un document din anul 1519 emis de către episcopul Transilvaniei, Franciscus Várdai. Demiterea inițială a lui Buzlai a fost urmată imediat de înlocuirea sa cu renumitul umanist Stephanus Taurinus. Se naște astfel întrebarea dacă numirea lui Taurinus nu trebuie cumva privită ca parte a unui efort conștient de constituire a unui cerc umanist la Alba Iulia.

OPȚIUNI TEOLOGICE ȘI SIMPATII POLITICE ÎN TRANSILVANIA SECOLULUI AL XVI-LEA: CAZUL ANTITRINITARIENILOR

Edit Szegedi

Rezumat. Articolul abordează relația dintre religie și politică la antitrinitarieni din Transilvania. Întrebarea centrală a articolului este: a afectat antitrinitarismul în vreun fel politica Transilvaniei? Răspunsul la această întrebare este elaborat în doi pași: rolul antitrinitarismului în consolidarea noului stat și opțiunile politice ale personalităților importante ale mișcării și nobilimii antitrinitariene.

DREGĂTORIE ȘI PROPRIETATE ÎN BANATUL SECOLELOR XVI-XVII – “AVEREA NOBILILOR GÂRLEȘTENI”

Ligia Boldea

Rezumat. Printre familiile nobile românești bănățene ale epocii medievale și premoderne, Gârleștenii de Rudăria fac o figură aparte prin conectarea lor aproape permanentă la centrul de putere locală. Realitatea este lesne de constatat, căci în decurs de un secol și jumătate, de la finele veacului al XV-lea și până în 1658, nu mai puțin de 7 membri ai familiei au deținut unele din cele mai înalte demnități ale banatului de Severin, ulterior ale banatului de Caransebeș și Lugoj: cele de bani de Severin, apoi de vicecomiți/castelani ai comitatului Severin și de prim-juzi (primari) ai Caransebeșului. Un model interesant de ascensiune și perpetuare a influenței politice care s-a bazat atât pe o serie de personalități remarcabile ale familiei, cât și pe o bunăstare materială rezultată din moștenirea patrimonială și din veniturile realizate în timp prin exercitarea funcțiilor deținute. Articolul de față continuă istoria familiei în epoca Principatului prin tratarea aspectelor legate de dreptul de succesiune masculină și feminină, de moștenirile testamentare, de tranzacțiile realizate de membrii ei sau de inerențele litigiilor ajunse în fața instanțelor vremii. Este o completare necesară a studiilor noastre anterioare legate de evoluția acestei familii atât de influente în spațiul Banatului acelor vremuri.

TREI DOCUMENTE SLAVO-ROMÂNE DIN ARHIVELE DE LA BUDAPESTA PRIVITOARE LA ISTORIA ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Petronel Zahariuc

Rezumat. În fondurile de documente de la Arhivele Naționale ale Ungariei de la Budapesta se mai găsesc și acte în limba slavă privitoare la istoria Țărilor Române, care nu au fost până acum publicate. Cu ceva vreme în urmă, cercetătorul Adrian Magina de la Muzeul Banatului Montan a descoperit trei documente slave în Colecția Sólyom Fekete Ferenc de la Arhiva Națională Maghiară (Magyar Nemzeti Levéltár Oszágos Levéltára), pe care a avut bunăvoința de a mi le încredința spre publicare, fapt pentru care îi mulțumesc și pe această cale. Aceste trei documente în limba slavă, două din secolul al XVI-lea (26 mai 1571 și 4 iunie 1592) și unul din secolul al XVII-lea (31 mai 1620), emise la București și Târgoviște, aduc câteva lămuriri privitoare la istoria unor localități din Țara Românească, în ființă până astăzi (Bujoreni, din județul Vâlcea) sau dispărute (Orbi, din județul Gorj), și la istoria unor familii boierești (Olănescu), precum și la istoria generală a Țării Românești, prin completarea și adâncirea cunoașterii unor domnii din secolul al XVI-lea (Alexandru al II-lea Mircea, Ștefan Surdul) și al XVII-lea (Gavril Movilă).

FRAGMENTE BIOGRAFICE ALE NOBILILOR FLORE ÎN SECOLELE XVI–XVII

Dragoș Lucian Țigău

Rezumat. Familia Flore este atestată documentar din anul 1528. Mărturiile păstrate nu permit reconstituirea unei genealogii coerente și complete, dar oferă informații despre onomastică, înrudirea cu alte familii, averea și funcțiile îndeplinite în timp. Existența celor opt persoane atestate până în anul 1700 este inegal luminată documentar, iar legăturile de rudenie dintre ele sunt precizate rar. Familia a trăit și s-a integrat într-un mediu preponderent românesc.

Patrimoniul imobiliar era constituit din părți de sate, din case și mori situate în districtul și orașul Caransebeș. Acestea au intrat în posesia familiei prin alianțe matrimoniale (ca zestre adusă de neveste) sau luarea în zălog. Familia Flore era coproprietară cu puternicul neam Fiat de Armeniș în 10-15 sate, de aici pornind numeroase conflicte pentru actele și drepturile de stăpânire. Cucerirea otomană din 1658 a depozat familia de proprietățile sale bănățene.

Ascensiunea socială este confirmată prin accesul membrilor familiei la demnități din plan local: castelan al districtului Caransebeș și primar al orașului omonim. Șirul mărturiilor referitoare la prezența familiei Flore în Banat se încheie la 1700.

DOCUMENTE PRIVIND COMITATUL TIMIȘ LA FINALUL SECOLULUI AL XVI-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVII-LEA

Adrian Magina

Rezumat. În contextual Războiului cel Lung între otomani și habsburgi la sfârșitul secolului al XVI-lea, teritoriul județului Timiș (astăzi, în Banat) a făcut obiectul disputelor dintre trupele creștine și cele turcești. Armatele Transilvaniei au ocupat câteva teritorii pe valea Mureșului și în apropiere de Timișoara, areale unde nobili din Principat primiseră donații. Impactul teritorial al ocupației creștine poate fi observat prin urmărirea acestor donații făcute de principii transilvani. Valea Mureșului, o cale strategică pentru Principatul Transilvaniei, a fost aproape în întregime ocupată. Deși Timișoara nu a putut fi cucerită, transilvănenii s-au impus în zonele din vestul, sudul și nordul orașului prin ocuparea câtorva sate la numai câțiva kilometri distanță de porțile orașului. Documentele publicate în studiul de față ne oferă posibilitatea de a cerceta cadrul social, militar, politic și economic al provinciei situate între Mureș, Dunăre și Tisa, în perioada modernă timpurie.

FORTUNA BREVIS: DESTINE ȘI AVERI ÎN 1674 ÎN COMITATUL SATU MARE

Livia Magina, Florin Nicolae Ardelean

Rezumat. Articolul de față este realizat pe baza analizei unui document, *Conscriptio bonorum in comitatu Sathmari annis 1670, 71, 72, 73, 74 confiscatorum*, care conține informații detaliate referitoare la proprietățile confiscate de la diferite familii nobile din comitatul Satu

Mare. Documentul este o sursă istorică interesantă și valoroasă ce reflectă evenimentele care au urmat semnării tratatului de pace de la Vasvár, în 1664, între Habsburgi și otomani. Revolta nobilimii ungare, sprijinită într-o oarecare măsură de principele Transilvaniei la acel moment, a condus la o serie de măsuri represive ale autorităților Habsburgice, inclusiv la confiscarea de proprietăți funciare. Documentul prezintă aceste măsuri represive în cazul particular al comitatului Satu Mare, aducând astfel informații prețioase legate de istoria economică, socială și politică a Transilvaniei și Ungariei regale în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

“PROVINZIALNACHRICHTEN” – RELATĂRILE UNUI ZIAR VIENEZ DESPRE RĂSCOALA LUI HOREA (1784-1785)

Costin Feneșan

Rezumat. Așa cum era de așteptat, izbucnirea răscoalei românești din Transilvania în toamna târzie a anului 1784 a trezit interesul presei atât din Imperiul habsburgic cât și dincolo de hotarele acestuia. Pe lângă officiosul “Wiener Zeitung”, care apărea la Viena începând cu anul 1704, și de ziarele din Bratislava (“Pressburger Zeitung”, “Presspurské Nowiny” și “A Magyar Hirmondó”), știri referitoare la evenimentele din Transilvania au fost publicate mai cu seamă în “Siebenbürger Zeitung”, editat la Sibiu începând cu 1 ianuarie 1784, în vecinătatea imediată a zonei cuprinse de răscoală, aceste jurnale fiind sursele principale de informare pentru cititorii din statul habsburgic și din afara acestuia. Aflăte sub supravegherea strictă a autorităților statului chiar dacă cenzura fusese desființată oficial în 1781, aceste ziare au publicat doar rapoarte seci cu privire la desfășurarea evenimentelor, fără a-și expune în mod deschis opinia în legătură cu acestea, excepție făcând “A Magyar Hirmondó”, care a manifestat o simpatie evidentă față de nobilimea maghiară și un mare dispreț față de populația românească. În același timp, cititorii din Viena au avut prilejul să găsească diferite relatări despre răscoala românească în paginile “Provinzialnachrichten”, un ziar cu două ediții săptămânale (miercurea și sâmbăta), care a apărut între 2 iulie 1782 și 27 iunie 1789, fiind editat de tipograful și editorul aulic Johann Theodor Edler von Trattner. Începând cu 1 noiembrie 1783 “Provinzialnachrichten” l-a avut ca redactor pe Johann Friedrich Schmidt, un francmason (membru al Ordinului Iluminaților), care deținuse până atunci aceeași funcție la officiosul “Wiener Zeitung”. Se cuvine evidențiat faptul că, în vreme ce “Wiener Zeitung” a publicat doar nouă relatări despre răscoala lui Horea, “Provinzialnachrichten” a oferit cititorilor săi nu mai puțin de 25 de știri cu privire la eveniment (acestea sunt publicate în anexă). Toate relatările apărute în “Provinzialnachrichten” au fost preluate, cuvânt cu cuvânt, mai ales din “Siebenbürger Zeitung” (14, adică 56%) și din “Wiener Zeitung” (4, adică 16%), în vreme ce pentru șapte știri (adică 28%) nu s-a putut stabili sursa de proveniență. “Provinzialnachrichten” a adăugat relatărilor doar de foarte puține ori comentarii proprii, iar aceasta mai cu seamă pentru a dezminți unele știri false (de ex. că Horea ar fi reușit să evadeze din temnița de la Alba Iulia și s-ar fi refugiat în Țara Românească). Ziarul vienez a publicat însă fără să ezite știri false, atunci când acestea susțineau unele opinii oficiale (de ex. că în timpul dezarmării țăranilor români după răscoală, în posesiunea acestora ar fi fost găsite mai multe puști turcești, fapt care ar fi sugerat implicarea Porții în sprijinirea răsculaților din Transilvania). Oricum, un cititor perspicace și atent al “Provinzialnachrichten” avea posibilitatea să sesizeze și să înțeleagă adevăratele țeluri sociale și naționale ale românilor din Transilvania în timpul răscoalei lor din 1784.

ASPECTE DEMOGRAFICE ALE PLASEI BAI A MARE DIN COMITATUL SATU MARE, OGLINDITE ÎN RECENSĂMÂNTUL IOSEFIN

Paula Virag

Rezumat. Situată în partea estică a comitatului Satu Mare, Plasa Baia Mare cuprinde toate formele de relief (munți, dealuri, câmpie), fapt care își pune amprenta asupra vieții și evoluției populației. Cel mai mare număr de așezări sunt amplasate pe văile râurilor care străbat aceste teritorii, mai ales Valea Someșului. De asemenea, Depresiunea Oașului și cea a Maramureșului sunt zone populate intens, cu un număr ridicat de localități. Apa și Medieșu Aurit se remarcă prin densitatea demografică cea mai mare, fapt explicat prin aceea că cele două așezări sunt amplasate în zona Văii Someșului, loc prielnic pentru agricultură, conferind condiții pentru un nivel de trai mai bun.

Alături de cultivarea pământului și creșterea animalelor, mineritul era domeniul în care activau mulți dintre locuitorii plasei, mai ales cei care trăiau în zonele montane din Oaș și împrejurimile Băii Mari sau Băii Sprie. Condițiile în care trăiau și își desfășurau activitatea erau deosebit de grele. Importanța și amploarea mineritului din această plasă este dovedit și de statutul privilegiat al celor două orașe mai sus amintite, plasa Baia Mare fiind singura unitate teritorial-administrativă din comitatul Satu Mare care cuprindea pe teritoriul său două orașe libere regești.

SAVANȚII BENKŐ JÓZSEF ȘI JOHANN GEORG KLEINKAUF DESPRE MEDIUL, ECONOMIA ȘI POPULAȚIA TRANSILVANIEI LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

Dorin Ioan Rus

Rezumat. În articol sunt tratate lucrările lui Benkő József (1740-1814) - *Transsilvania. Sive Magnus Transsilvaniae Principatus olim Dacia Mediterranea dictus* (Viena, 1778) și Johann Georg Kleinkauf, "Beschreibung einiger Berge und Höhlen in Burzenland und Zekelland" și "Chorographie von Burzenland", ambele publicate în revista sibiană *Siebenbürgische Quartalschrift* din 1793, respectiv 1795.

În comparație cu *Transsilvania* lui Benkő, care a fost o lucrare descriptivă completă asupra întregii Transilvanii, scrierea geografică a lui Kleinkauf este limitată la regiunile din Țara Bârsei și Secuime. *Transilvania* lui Benkő a fost scrisă în limba latină și este mai accesibilă specialiștilor, în timp ce articolele lui Kleinkauf sunt scrise în limba germană și au fost mai mult destinate mediului săsesc.

La ambii geografi, cunoașterea teoretică a fost combinată cu cunoștințele practice și tehnice, iar scrierile și cercetarea lor au depășit granița dintre denotațiuni și domenii. Ambii autori au activat ca profesori.

Prin descrierile lor, ei au transmis publicului cunoștințele practice despre comorile animate și neînsuflețite ale Transilvaniei, scriind conform cerințelor practice și tehnice contemporane ale comerțului, mineritului, agriculturii și administrației. Percepția acestei cercetări în istoria naturală dă naștere unei dezbateri în domeniul științei politice privind luarea în evidență a tuturor utilizărilor comerciale ale produselor naturale.

PE URMELE GENERAȚIEI MARI UNIRI. EPISOADE DIN ISTORIA FAMILIEI ISPRAVNIC

Felicia Aneta Oarcea

Rezumat. Providența divină a hărăzit ca generația de la sfârșitul veacului al XIX-lea și primele decenii ale interbelicului să fie martora visului de unitate a tuturor românilor. Una dintre multele familii care au luat parte la Marea Unire de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, a fost cea a avocatului arădean dr. Sever Ispravnic.

Generația de intelectuali de la sfârșitul veacului al XIX-lea și debutul următorului a fost crescută și educată în spiritul național, românesc, și a fost școlită la marile universități din imperiu. Cu răbdare și perseverență și cu o bogată moștenire, ei au construit întregul edificiu al României Mari.

Dr. Sever Ispravnic a fost delegat, cu credențional, din partea comunei Pecica, iar soția acestuia, Adriana, din partea Reuniunii Femeilor Române din Arad și Provincie. Spre Alba Iulia, ei i-au luat și pe cei doi copii, Letiția și Sever Marius. Episodul trăit, în acea zi, a marcat destinul lor. Întreaga familie a participat la întâmpinarea generalului Berthelot (29 decembrie 1918), la strângerea proviziilor pentru gardiștii români, la primirea trupelor române în Arad (17 mai 1919) și, implicit, la instaurarea administrației românești.

Evenimentialul anilor interbelici i-a găsit ancorați în viața politică, economico-socială, culturală și caritabilă, contribuind la consolidarea noilor structuri administrative românești. Deciziile și faptele generației Unirii rămân un etalon pentru noi cei de astăzi. Cu demnitate, ei au îndurat ororile comunismului, transmitând mai tinerelor generații zestrea României Mari.

PORTRETE ALE BREDICENILOR DIN LUGOJ DE ANTON RUDOLF WEINBERGER

Nicoleta Demian

Rezumat. Sunt prezentate trei piese medalistice deosebite reprezentând membri ai cunoscutei familii Brediceanu din Lugoj, păstrate în colecția de medalii a Muzeului Național al Banatului din Timișoara (MNB), realizate de Anton Rudolf Weinberger (Reșița, 1879 - Viena, 1936), un medalist născut în Banat, dar care a activat cea mai mare parte a vieții la Viena. Este vorba de o medalie de bronz și o placă unifacies de bronz, realizate în 1930, dedicate diplomatului Caius Brediceanu (1879-1953), precum și de o piesă inedită: o placă unifacies de bronz din 1932 dedicată mamei sale, Cornelia Brediceanu (1856-1951). Medalia lui Caius Brediceanu a fost donată de acesta muzeului timișorean în 1930, dar în cazul celorlalte două piese lipsesc informațiile despre anul și împrejurările în care au intrat în colecția muzeului.

Pornind de la cele trei piese, apelând la surse diverse (inclusiv fotografii inedite, jurnale și amintiri ale unor membri ai familiei Brediceanu sau urmași ai acesteia), sunt prezentate biografiile lui Caius Brediceanu și Cornelia Brediceanu. În ultimii ani a început să se vorbească din nou - după o perioadă de câteva decenii de tăcere - despre diplomatul Caius Brediceanu, ministru plenipotențiar al României între anii 1928-1939 la Rio de Janeiro, Vatican, Viena și Helsinki. În schimb, biografia mamei sale, Cornelia Brediceanu (născută Rădulescu), soția avocatului și omului politic Coriolan Brediceanu (1850-1909), a rămas cunoscută doar apropiatilor. Cultivată, pianistă talentată, și-a dedicat întreaga viață familiei în casa din centrul

Lugojului, de pe str. Făgetului nr. 4 (azi str. Victor Vlad Delamarina). În același timp, sunt prezentate repere biografice și ale altor membri ai acestei renumite familii lugojene.

Cele trei piese medalistice au fost realizate de A. R. Weinberger la Viena în perioada în care Caius Brediceanu era ministru plenipotențiar al României acolo (1930-1936). Deoarece A. R. Weinberger este un medalist mai puțin cunoscut azi în România sunt prezentate date biografice și piese lucrute de el, punându-se accent pe medaliile și plachetele românești și îndeosebi pe cele bănățene. Din această perspectivă, prezentarea pieselor din colecția MNB și evocarea celor trei personalități bănățene (a gravorului și a modelelor sale), constituie o “restituire” necesară.

CONSIDERAȚII PRIVIND VIAȚA ȘI ACTIVITATEA UNEI MARI PERSONALITĂȚI A BANATULUI: CORNEL CORNEANU (1884-1960)

Răzvan Mihai Neagu

Rezumat. Cornel Corneanu a trăit între anii 1884-1960 și a fost o importantă și reprezentativă personalitate a elitei intelectuale ortodoxe românești din Banat la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea. El a avut o foarte bună pregătire intelectuală la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți, unde s-a remarcat în cadrul tinerimii studioase române, fiind președintele Societății studențești Junimea, cea mai importantă asociație a tineretului studios român din capitala Bucovinei. După finalizarea studiilor, Corneanu a revenit în Banat, începându-și cariera în cadrul administrației eparhiale a episcopiei Caransebeșului. Încă din perioada studenției, Cornel Corneanu s-a implicat în activități culturale și sociale, inclusiv în numeroase inițiative caritabile. Distinsul intelectual a participat la Marea Unire de la 1 decembrie 1918 din Alba Iulia. O caracteristică principală a activității sale în perioada interbelică a fost implicarea în viața politică, ca membru al Partidului Național Liberal. El a fost membru al Parlamentului României. Cornel Corneanu a fost un susținător al Frăției Ortodoxe Române, organizație a intelectualității române din Transilvania și Banat.

PREZENȚE CLERICALE ORTODOXE LA MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ DE LA ALBA IULIA DIN PAROHIIILE EPARHIEI CARANSEBEȘULUI RĂMASE ÎN AFARA GRANIȚELOR ROMÂNIEI

Emanuil Ineocan

Rezumat. Încheierea primei conflagrații mondiale a fost urmată de disoluția accelerată a vechii administrații austro-ungare și în teritoriile locuite cu preponderență de comunități românești. Cazul Banatului este unul însă mai special deoarece această provincie a fost ocupată la scurt timp după sfârșitul războiului de către unități militare aparținând Serbiei. Pregătirile și, implicit, plecarea delegaților bănățeni spre Alba Iulia au fost puternic îngreunate sau chiar împiedicate *manu militari* de către noile autorități ocupante. În ciuda opoziției forțelor sârbe interesate să limiteze la maxim deplasarea reprezentanților bănățeni către Marea Adunare Națională, actul de la 1 Decembrie 1918 a fost asumat și votat și de către nu mai puțin de 13 preoți ortodocși aparținând de Eparhia Caransebeșului din părțile vestice ale Banatului. După

Conferința de Pace de la Paris localitățile păstorite de acești clerici au rămas în afara hotarelor României. Pentru acești sacerdoți, cutezanța de a participa la actul politic democratic de la Alba Iulia nu a rămas fără urmări, cei mai mulți dintre ei fiind puși în imposibilitatea de a-și mai exercita atribuțiile în calitate de clerici în parohiile rămase în afara liniei demarcaționale.

PARCURSUL ISTORIOGRAFIC AL REVOLUȚIEI TRANSILVĂNESE DE LA FINELE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Andreea Dăncilă Ineoan

Rezumat. Departe de a reprezenta o analiză exhaustivă asupra producției istoriografice ce a avut în centrul preocupărilor revoluția transilvăneană de la finele Primului Război Mondial, studiul de față își propune să inventarieze, în linii mari, felul în care acest subiect istoric a fost tratat în răstimpul generos de mai bine de un secol. Radiografia rezultată relevă fracturile de interpretare, discontinuitățile generate de un context politic care a dirijat scrisul istoric spre unele teme predilecte atunci când se încerca analiza Transilvaniei în intervalul octombrie-decembrie 1918.

De la o mișcare națională, la una marxist-leninistă a luptei de clasă, burghezo-democratică, revoluția transilvăneană post-război străbate un drum lung și neașezat ca subiect istoric, parcurs vizibil nu doar la nivel terminologic (prin etichetele sub care s-au regăsit mișcările colective de la finele conflagrației mondiale – revoluții, revolte, răscoale etc.), ci și în maniera în care au fost percepuți protagoniștii transilvăneni ai evenimentelor de la sfârșitul Primului Război Mondial ori a felului în care se dezvoltă scenariul revoluționar și mizele structurilor de putere din toamna și iarna anului 1918.

PRODUSE DE IGIENĂ ȘI ÎNFRUMUSEȚARE ÎN TIMIȘOARA INTERBELICĂ

Minodora Damian

Rezumat. Printre numeroșii factorii de emancipare, igiena a reprezentat unul dintre importanții itemi ai acestui concept, prezent în cotidianul interbelic timișorean. Igiena, provenită etimologic din grecescul *Hygeea*, ce înseamnă denumirea zeiței helene fiica lui Esculap, zeul medicinei, constituie ansamblu de reguli și măsuri practice pentru menținerea constantă a sănătății. Bazat auxiliar pe conceptul igienei, arealul dedicat cosmeticului a contribuit la identificarea și promovarea prin reclama publicistică a cultului imaginii exterioare asemenea unei reale industrii. Exprimarea folosită în transmiterea mesajului publicitar se realiza de așa manieră încât în viziunea potențialului client să primeze calitățile produsului și nu defectele acestuia. Astfel, reclama din perioada interbelică ar fi chiar idealul marilor corporații actuale, în care mesajul spune tot, nu lasă loc de interpretări, orientând produsul direct către cumpărător.

După Prima Conflagrație Mondială, Timișoara și-a regăsit identitatea socio-economică și financiară de altădată. Astfel că, eliberarea teritorial-politică aduce cu sine descarcerarea spiritual-creativă, ce prevestea o reinițializare cutezătoare aproape în întreg spectrul vieții cotidiene. În cadrul societății timișorene se naște ipoteza unei modernizări generate de dezvoltarea unei acțiuni de metamorfoză socială și de schimbare a mentalității, evidențiate

îndeosebi de adoptarea stilului de viață apusean de către populația juvenilă, prin preluarea tendințelor stilistice expuse în Vestul dezvoltat al Europei. Crearea unui model impus de industria cosmetică, transpune aspectul femeii contemporane în linii ce converg tacit de la natural spre artificial. Prin urmare, tot ce s-a etalat în modă a falsificat frumusețea naturală a femeii, generând discret o estetizare artificială, datorată necesității deschiderii unei largi piețe de consum a vopselelor, cremelor, rujurilor și a fardurilor.

ASPECTE ALE VIEȚII POLITICE ÎN JUDEȚUL TIMIȘ-TORONTAL ÎN A DOUA JUMĂTATE A ANULUI 1946

Eusebiu Narai

Rezumat. În a doua jumătate a anului 1946, viața politică din județul Timiș-Torontal, ca și cea de la nivel național, a fost dominată de campania electorală pentru alegerile parlamentare din noiembrie, presărată cu numeroase abuzuri și ilegalități, caracterizată prin diverse șicane la adresa partidelor tradiționale (Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal, cărora li s-a alăturat Partidul Social-Democrat Independent, condus de avocatul Constantin-Titel Petrescu). Și în interiorul Blocului Partidelor Democratice au intervenit o serie de crize, “defecțiuni”, demisii și demiteri, la un moment dat survenind o gravă criză de încredere între membrii coaliției guvernamentale. Aceasta a fost generată de “pactizarea” cu “inamicul” (adică cu formațiunile politice ale opoziției democratice), de atitudinea diferită în privința etnicilor germani și sârbi, de manifestările defetiste ale unor lideri comunali, orășenești, județeni și regionali, de abaterile disciplinare ale unor cadre importante etc. În “vizorul” conducerii Blocului Partidelor Democratice intrau și legionarii, alcătuindu-se o serie de tabele cu legionarii care deveniseră (fără a se preciza contextul și modul, desigur) membri și, uneori, chiar președinți ai unor filiale locale ale formațiunilor din “arcul” guvernamental, însă nu scăpau “atenției” acesteia nici foștii membri ai organizațiilor etichetate drept “fasciste”, “hitleriste”, “pro-fasciste” etc. Campania electorală, destul de îndelungată, de altfel (iunie-noiembrie 1946), a constituit și un prilej aparte de “duelare” propagandistică între putere și opoziție, lipsa de transparență în comunicare, manifestată, tot mai frecvent, de cabinetul “de largă concentrare democratică” prezidat de dr. Petru Groza determinând un colportaj pe măsură, care acoperea toate problemele “arzătoare” cu care se confrunta populația din județul Timiș-Torontal și din județele limitrofe (Caraș, Severin și Arad). “Trădările” unor cadre ale partidelor din B.P.D., “dezvăluite” în ziua alegerilor (19 noiembrie 1946), necesitau reorganizarea urgentă a acestor formațiuni și o amplă remaniere guvernamentală (întreprinsă la finele lunii noiembrie, același an).

PROBLEMA ELABORĂRII TRATATELOR DE ISTORIE NAȚIONALĂ ÎN ROMÂNIA. O ANALIZĂ ASUPRA SCRIERII ISTORIEI OFICIALE ÎN TIMPUL REGIMUL COMUNIST

Felician Velimirovici

Rezumat. Studiul de față oferă o interpretare istoriografică și ideologică a primelor patru volume din *Istoria României*, tratat publicat în ultima perioadă a lui Gheorghe Ghiorghiu-Dej, între anii 1960 și 1964. Aduc argumente în acest studiu conform cărora istoricii implicați

În respectivul proiect, departe de a reuși să ducă până la capăt o viziune marxistă integrală asupra istoriografiei românești postbelice, au reușit să ofere, în final, o narațiune hibridă asupra trecutului național, marcată nu doar de formule marxiste și leniniste, ci și de idei și teme specifice scrisului istoric românesc tradițional, antebelic. În cea de a doua secțiune a studiului, ca urmare a investigării unei bogate documentații de arhivă, dar și a unui număr de patru interviuri de istorie orală, pe care le-am întreprins în perioada 2009–2011, prezint destinul volumelor următoare ale tratatului care, deși au fost finalizate spre sfârșitul anilor '60, nu au mai fost publicate în perioada comunistă.

VIZITA PREȘEDINTELUI CHARLES DE GAULLE ÎN ROMÂNIA, 14-19 MAI 1968

Liviu Sadowsky

Rezumat. Analiza propusă are în vedere vizita istorică a președintelui Franței, Charles de Gaulle, în România în luna mai a anului 1968. Momentul în sine a fost cu atât mai important cu cât, în acel răstimp, regimul Ceaușescu s-a bucurat de o deschidere remarcabilă către cancelariile occidentale, în fapt o adevărată ofensivă diplomatică al cărei promotor a fost, fără îndoială, Nicolae Ceaușescu însuși, secondat în mod determinant de către Ion Gheorghe Maurer. În această perioadă, Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, era perceput în Occident ca un contestatar virulent al dominației sovietice în lagărul comunist est-european. Vizita înaltului demnitar francez era expresia mării simpatii de care România se bucura peste tot în lume într-un răstimp extrem de tensionat pe scena politică internațională.

CONTROLUL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ASUPRA MEDIEI TIMIȘORENE ÎN ANII '70 AI SECOLULUI AL XX-LEA

Vasile Rămneanțu

Rezumat. În studiul de față ne-am propus să analizăm raporturile dintre factorii politici de decizie și media timișoreană din anii 70 ai secolului trecut. Trebuie precizat că în Timișoara, în perioada 1970-1977, au apărut următoarele publicații: “Drapelul roșu”, “Neue Banater Zeitung” (în limba germană), “Szabad Szo” (în limba maghiară), “Banatske Novine” (revistă în limba sârbă), precum și revista literară “Orizont”, toate având un tiraj însemnat. Totodată, în orașul de pe Bega emitea Studioul local de radio.

Deși anii 1965-1971 sunt cunoscuți ca fiind anii unei relative liberalizări politice și culturale, presa din România s-a aflat în continuare sub controlul PCR, iar raporturile dintre partid și media s-au schimbat profund în urma deciziilor adoptate de către conducerea PCR în domeniul ideologic din vara și toamna anului 1971. Astfel, presa avea obligația de a evidenția realitatea socialistă din România, precum și de a combate influențele ideologice burgheze, mentalitățile retrograde.

Revistele de cultură trebuiau să promoveze arta și literatura socialistă militantă, “angajată” și să critice tendințele de rupere a creației de realitățile socialiste, iar în acest mod presa românească a devenit un instrument al PCR. A fost schimbat și statutul jurnalistului, care devenea un activist de partid în acest domeniu de activitate.

În urma acestor hotărâri, media timișoreană s-a aflat sub controlul Secției de propagandă, Secretariatului și Biroului Comitetului județean al PCR Timiș, organisme care periodic au analizat activitatea ziarelor, revistelor și Studioului de radio teritorial.

Anul 1974 a fost din nou un an important, dar și nefast pentru presa românească datorită hotărârilor luate la nivel central de reducere a tirajelor, a formatului, numărului de pagini și ritmului de apariție a ziarelor, măsuri care au afectat și presa timișoreană (exemplul publicației “Banatske Novine”).

În perioada analizată, media timișoreană trebuia să scoată în relief, în primul rând, activitatea organizației județene de partid, viața politică, economică, socială și cultural-științifică a județului. Autoritățile județene de partid, în analizele pe care le-au realizat, atrăgeau atenția asupra necesității întăririi caracterului partinic, militant al tuturor emisiunilor și articolelor, subliniind că încă apăreau articole cu puternic iz formalist, care utilizau formule șablon. Se mai preciza că nu a fost adoptată o poziție clară față de curentele reacționare din filosofie, estetică, față de doctrinele politice occidentale, nefiind prezentate îndeajuns “racilele capitaliste”. Toate aceste critici ne determină să apreciem că jurnaliștii timișoreni nu au respectat pe deplin “comandamentele ideologice” ale partidului.

Trebuie remarcat faptul că pe lângă aceste comenzi politice, unele dintre măsurile venite din partea Comitetului județean al PCR au fost pozitive, precum reflectarea mai amplă a culturii bănățene, prezentarea unor momente importante din istoria Banatului și a României.

Autoritățile comuniste au fost preocupate și de formarea profesională a viitorilor jurnaliști, aceasta cu atât mai mult cu cât la începutul anilor '70 încă mai existau ziaristi care nu aveau studiile adecvate. Pe lângă aspectele negative, obligativitatea unei origini politice sănătoase, trierea severă din punct de vedere politic a dosarelor candidaților, recrutarea acestora cu precădere din rândul muncitorilor, trebuie să subliniem că se avea în vedere și aptitudinile profesionale a celor care se prezentau la selecție.

Astfel, deși în anii '70 ai secolului al XX-lea presa a fost obligată să servească interesele unui partid și sistem politic totalitar, jurnaliștii bănățeni au reușit să realizeze, cu profesionalism, o serie de rubrici de bună calitate, îndeosebi în domeniul cultural și științific.

VARIA

CONSIDERAȚII TEORETICE PRIVIND BAROCUL ÎN ARTĂ – SCOP SAU MIJLOC AL PERSUASIUNII?

Mihaela Vlăsceanu

Rezumat. Cercetarea a vizat sublinierea câtorva concepte teoretice privind arta barocă, parte importantă și recurentă a sensibilității europene, integrând ființa umană în universul transcendental mult mai accesibil în perioada de incertitudini, așa cum au fost anii 1700 în Banatul habsburgic. Abordările tematice privind sculptura provincială barocă sunt văzute ca reprezentând tendințele evoluției artei în Banat, menite să stimuleze și să exprime devoțiunea religioasă, având valori didactice, necesare în vederea educării prin imagine și gesturi. Este bine cunoscut faptul că teme similare și modalități de reprezentare, realizate în contexte diferite, pot exprima idei diferite. Conotații diferite raportate la teme similare, care exprimă idei contrare, au avut menirea de a încetățeni valorile creștine într-un areal determinat ca un coridor al civilizației, anume, provincia Banat în timpul secolului al XVIII-lea, imperial. Am urmărit astfel formarea discursului artistic local în cadrul retoricii vizuale a mișcării artistice cunoscute

sub denumirea de Baroc târziu, într-un context istoric ce pune în lumină afilierea europeană a acestui stil.

FAKE NEWS ȘI “FUNERALII FERICITE” ÎN *LA BELLE EPOQUE*. MOARTEA ȘI ÎNHUMAREA LUI I. L. CARAGIALE

Mihaela Grancea

Rezumat. Actualitatea tipologică a personajelor lui Caragiale din comedia lui de moravuri a contribuit la faima sa de mare scriitor român. Scrierile sale au fost citite, reinterpretate și transformate în argumente. În același timp, scriitorul a fost considerat o personalitate contradictorie, paradoxală chiar, pentru a fi analizată și înțeleasă cu ușurință. Chiar și istorioarele privind accidentele și incidentele petrecute la moartea și funeraliile scriitorului au rolul de a pune în lumină misterul și unicitatea personalității sale.

SPAȚIUL ȘI TIMPUL ÎN MENTALITATEA ROMÂNEASCĂ

Ileana Simona Dabu

Rezumat. În satul tradițional tot ce are omul mai vechi atinge veșnicia și este nou în fiecare zi. Fiecare lucru dintr-o gospodărie avea sensul și locul lui. Țăranul are grijă în fiecare zi să respecte tot ce-l înconjoară în gospodărie: ochiul magic al casei, locurile bune și rele, timpul după care se ghidează zi de zi în desfășurarea activităților sale. Ochiul magic al casei, adică ochiul de sticlă din acoperiș, veghează cu privirea ageră tot ceea ce se întâmplă în gospodărie. Timpul pentru omul de la sat era împărțit în timp de toate zilele, fiind dedicat muncii, și timp pentru sărbători, adică timpul sacru.

Casa țăranului a fost percepută ca o construcție sortită durabilității, aceasta nu putea să fie construită oriunde și oricum. Omul respecta toate ritualurile de ridicare a unei case, de la îngroparea în temelia acesteia a unor obiecte cu rol ocrotitor până la înălțarea pe acoperiș a unui copac sau cruce atunci când era construcția terminată. Cele trei locuri de trecere (poarta, pragul și ușa) dintr-o gospodărie au fost foarte bine marcate. Ca simbol al trecerii, poarta separă și leagă două lumi, pragul marchează trecerea dintr-un spațiu profan într-un spațiu sacru, iar ușa este considerată un mijloc de protejare a spațiului, datorită închiderii și deschiderii ei. Așadar, orice lucru care se înfăptuiește în viața de zi cu zi a țăranului, are ceva magic care trebuie să se supună rânduiei din vechime.

TEREN ÎN MUNȚII ORĂȘTIEI. RITURI DE TRECERE ÎN COMUNA ORĂȘTIOARA DE SUS

Delia Nadolu

Rezumat. Riturile de trecere, fie că vorbim de cele care însoțesc nașterea, căsătoria sau moartea, au reprezentat de-a lungul devenirii umane acele acțiuni ce tind să certifice ordinea socială dar legitimează în același timp și o anumită ordine cosmică. Din bogăția acestor rituri se pot

desprinde simbolurile unificatoare, mecanismele de motivare și mobilizare, consensul asupra valorilor morale ce stau la baza existenței unei comunități. Accesul la aceste rituri este încă posibil în acele grupuri umane, care datorită izolării geografice, au păstrat structura ritului aproape de forma originară.

Orăștioara de Sus este situată în partea de est a județului Hunedoara, parte la poalele Munților Șurianului, parte în interiorul acestora, pe axul central fiind străbătută de râul Grădiștii. Din această privință comuna se aseamănă cu celelalte comune din zonele montane ale județului Hunedoara și ale țării. Ceea ce particularizează, totuși, comuna nu este un aspect economic sau social, ci unul cultural, anume, teritoriul comunei este aproape congruent cu cel al zonei capitalei Regatului dac din perioada de glorie a statului strămoșilor noștri autohtoni. Cele trei mari cetăți din preajma capitalei Sarmizegetusa Regia, anume cele de la Costești, Blidaru și Fețele Albe, la care se adaugă ca brâu de apărare cea de la Piatra Roșie din Platforma Luncanilor și cea mai depărtată de la Căpâlna, de pe Valea Sebeșului, fac ca acești munți să fie leagănul poporului român.

Demersul metodologic s-a bazat pe o abordare monografică, îmbinând observația participativă și interviul semidirijat. În urma efectuării studiilor de teren pe parcursul a trei ani de zile au fost înregistrate și structurate un volum extins de date etnografice din Comuna Orăștioara de Sus, județul Hunedoara. Fără a face o analiză hermeneutică a datelor, se pot evidenția deja la o primă parcurgere, o serie întreagă de sensuri latente, tradiționale, care sunt într-o manieră esențială magice și metafizice.

